

Helse- og omsorgsdepartementet
Postboks 8011 Dep
0030 OSLO

Deres ref.:
Saksbehandler: IBR
Vår ref.: 08/5278
Dato: 04.02.2009

Tilgjengelighet i norske fengsler til sterile sprøyter og spisser for injiserende rusmiddelavhengige

Bakgrunn

Helsedirektoratet viser til tidligere drøftinger der Helse- og omsorgsdepartementet og Justisdepartementet har gitt direktoratet i oppdrag å utarbeide en utredning om innbytte av sterile sprøyter og spisser i fengselshelsetjenesten for å hindre smitte, redusere skade, og samtidig gi anledning til dialog med pasienten om rusavhengighet og behandlingsmuligheter.

Helsedirektoratet ble bedt om å utrede:

- Juridiske betraktninger
- Aktuelle modeller for organisering og konsekvensene av disse
- Evaluering av tiltak

Utredningsoppdraget ble gitt til tidligere ass. fylkeslege Svein-Erik Ekeid, som i sin tid i Helsetilsynet var sentral både i omorganiseringen av norsk fengselshelsetjeneste med overføring av ansvaret fra justissektoren til helsetjenesten og i oppbyggingen av hiv/aids-arbeidet i Norge, og som har bred internasjonal fengselshelsetjenesteerfaring gjennom Verdens helseorganisasjon og Europarådet.

Det ble oppnevnt en referansegruppe for utredningen med representanter fra Kriminalomsorgen, Helsedirektoratet, helsetjenesten og med juridisk ekspertise. Svein-Erik Ekeid er eneansvarlig for utredningen og referansegruppens funksjon har vært av rådgivende karakter.

Kort om innholdet i utredningen

Bakgrunnen for utredningsarbeidet er behovet for å sikre innsatte og den øvrige befolkning beskyttelse mot overføring av allmennfarlige smittsomme sykdommer. Dagens ordning hvor innsatte må rense brukte sprøyter og spisser med klor/kloramin gir ikke en fullgod beskyttelse mot blodoverført smitte. Det viktige prinsippet at innsatte skal ha likeverdig helsetjeneste som befolkningen for øvrig er ikke oppfylt.

Smittevernloven fastslår den overordnede smittevernmålsetningen, begrunnet i så vel samfunns- som individhensyn. De individuelle rettighetene (og pliktene) som følger av loven er utledet av hovedtanken bak loven: "Å effektivt hindre smitteoverføring".

Helsedirektoratet • Divisjon primærhelsetjenester

Avd. kommunale helsetjenester
Inger B. Rytter, tlf.: 24 16 31 22

Postboks 7000 St. Olavs plass, 0130 Oslo • Besøksadresse: Universitetsgata 2, Oslo • Tlf.: 810 20 050
Faks: 24 16 30 01 • Org. nr.: 983 544 622 • postmottak@helsedir.no • www.helsedirektoratet.no

Tilgang til sterile sprøyter og spisser i fengslene oppfattes som juridisk og etisk komplisert av begge de to personellgruppene som arbeider med innsattes rusavhengighetsproblemer. Fra helsemyndighetenes side er det overordnede hensynet å hindre smitte, i tråd med bestemmelsene i smittevernloven, deretter å redusere skade og å bidra til rehabilitering. Enkelte vil hevde at tilgjengelighet til sterile sprøyter og spisser i fengsel kan bidra til legalisering av rusavhengighet og opprettholdelse av injiseringskulturen hos rusmiddelavhengige, og dermed undergrave fengselssystemets narkotikapolitikk og rehabiliteringshensikt.

Straffegjennomføringslovens regler, legemiddelovens forbud mot narkotikabruk og omsetning av narkotika og straffelovens § 162 er aktuelle rettskilder som må avveies mot smittevernlovens og pasientrettighetslovens bestemmelser.

Internasjonale erfaringer fra en rekke europeiske land som har gitt innsatte tilgang til sterile sprøyter og spisser tilsier at tiltaket hindrer blodsmitteoverføring i fengselet uten at det har ført til økt bruk av rusmidler hos rusavhengige, økte disiplinærproblemer eller til at sprøyter og spisser har vært benyttet som våpen.

Det anbefales innført nye faglige retningslinjer og nødvendige rutiner som sikrer mot smitteoverføring mellom innsatte i fengsler i tråd med norsk smittevern- og pasientrettighetslovgivning og Kriminalomsorgens ledende prinsipp om likeverd og verdighet. En ordning som sikrer mot smitteoverføring ved å gi innsatte tilgang til sterile sprøyter og spisser må anses som et helseverntiltak som må gjennomføres i helsetjenesteregi og iverksettes av helsepersonell (ikke av kriminalomsorgspersonell).

Helsedirektoratet viser til vedlagte utredning og anbefaler:

- *Nåværende ordning med klordesinfeksjon for å sikre sterile sprøyter og spisser til innsatte i norske fengsler erstattes av en ordning som minst omfatter innbytte av brukte sprøyter og spisser. Pasienter som ikke er i besittelse av brukte sprøyter og spisser får på anmodning også tidelt slikt utstyr.*
- *Ordnningen gjennomføres av helsepersonell og etableres gjennom nye faglige retningslinjer.*
- *Når distribusjonen foregår i et møte mellom helsepersonell og rusavhengig, brukes situasjonen til smitteforebyggende og terapeutisk veiledning og rådgivning tilpasset den enkelte rusavhengiges behov og kunnskaper.*
- *I ordningen distribueres bare sprøyter som ikke kan gjenbrukes (selvdestruerende sprøyter). Distribusjonen kombineres med en effektiv avfallsordning.*
- *Ordnningen utformes i et lokalt samarbeid med kriminalomsorgen, for å sikre at deres kontrollrutiner utformes slik at hensikten med ordningen med sterile sprøyter kan oppnås.*
- *For å sikre tilgang til sterile sprøyter og spisser når helsepersonell ikke er til stede, kan distribusjonen organiseres som en pollettordning for bruk i diskrete men lett tilgjengelige sprøyteautomater, men denne løsningen bør ikke følges opp nå, men vurderes på nytt når det er gjort erfaringer med utdeling fra helsepersonell.*

Videre arbeid med saken

Rapporten og direktoratets anbefalinger oversendes herved for oppfølging på departementsnivå.

Med bakgrunn i at de konkrete anbefalingene vil kreve utvidet samarbeid mellom Kriminalomsorgen og helsetjenesten i fengslene, utarbeidelse av nye faglige retningslinjer og rutiner, kompetanseheving, forskning, evaluering, vil Helsedirektoratet gjerne følge opp saken etter nærmere føringer.

Vennlig hilsen

Frode Forland e.f.
divisjonsdirektør

Jon Hilmar Iversen
avdelingsdirektør

Dokumentet er godkjent elektronisk

Saksbehandler: Seniorrådgiver Inger B. Rytter

Vedlegg:
Utredning

Kopi:

Justis- og politidepartementet

Postboks 8005 Dep

0030 OSLO